

KUSZLEJKO, Jacek: O niektórych uwarunkowaniach czytelnictwa literatury historycznej. Biblioteka Narodowa, Instytut Książki i Czytelnictwa. Warszawa, 1984. 89 p.

A történelmi olvasmányok olvasásának néhány összefüggése

Történész körökben régóta vitatják, hogy miként válhatnának a történelmi ismeretterjesztő könyvek a történelmi ismeretszerzés valóban hatékony forrásává, hogyan lehetne ezeknek állandó helyet biztosítani a téma iránt érdeklődők egyéni olvasási tervében. Az, hogy az ismeretterjesztő kiadványok nem töltik be ezt a szerepüket, többféle okra vezethető vissza: a szakemberek körében nem népszerű az ismeretterjesztő szintű könyvek publikálása,

rossz a kiadáspolitika, azonkívül e könyveknek nem mindig szerencsés a témaválasztása és a feldolgozási stílusa.

A kérdés sokoldalú feltérképezéséhez 1977–1979 között kutatást végeztek a varsói Könyv- és Olvasás Intézetében. A most bemutatásra kerülő munka ugyanezen szerző korábbi kutatásának folytatása, amelyben a történelmi érdeklődés társadalmi feltételeit vizsgálta. Lengyelországban a múltban a történelem volt az egyik legfontosabb forrás az ifjú nemzedékek társadalmi életre való felkészítésében. E kutatásban azt vizsgálták, hogy a mai lengyel társadalomban hogyan fogadják a történelemtől szóló információkat.

A kutatáshoz 6 olyan varsói könyvtár olvasói közül választották ki a kérdőívre válaszolókat, ahol a könyvvállomány 16,8–28,0%-a ismeretterjesztő irodalom. Két kontrollcsoportot alakítottak ki. Az egyikbe a történelem iránt aktívan érdeklődő olvasókat sorolták (havi legalább 1 történelmi témájú könyv kölcsönzése), a másikba pedig azokat, akik egy év alatt egyszer sem kölcsönöztek ilyen témájú könyveket.

A vizsgálatban részt vevőkkel kérdőívet töltettek ki és – többnyire a kérdezettek otthonában – elbeszélgettek. A beszélgetések során nemcsak könyvekről, olvasmányélményekről volt szó, hanem a kérdezők igyekeztek rekonstruálni az emberek történelemhez fűződő viszonyát is. Figyelembe vették azt is, hogy a megkérdezettek életrajzi adatai mennyiben befolyásolták e viszonyt.

A két csoport tagjait más-más arányban motiválták a következő tényezők: „meg akarja érteni a történelmet”, „menekül a múltba”, „összehasonlítja a múltat a jellel”, „következtetéseket próbál levonni a jövőre vonatkozóan”, „kényszerből foglal

kozik a történelemmel". Az érdeklődés indokolásában szerepeltek: családi környezet, iskola, egyetemi tanulmányok, személyes részvétel a történelmi eseményekben, értelmiségi környezetben való élés, történelemmel kapcsolatos munkakör betöltése (tanár, muzeológus, levéltáros stb.).

Az érdeklődés motivációja szerinti csoportosítás azt mutatja, hogy a „megértés”-t jelölők általában a történelem iránt érdeklődnek, míg a „menekülők” az 1800 előtti eseményekből, a világtörténelemből és az ókorból választanak. Az „összehasonlítókat”-at a napjainkat közvetlenül megelőző időszak érdekli, „a jövő várható alakulására választ keresők” a 19. és 20. század válságait, fordulatait, a háborúkat és a forradalmakat tanulmányozzák.

Az információforrások is igen sokrétűek: szülők vagy rokonok visszaemlékezései, gazdag élettapasztalattal rendelkező emberek (nem rokonok) elbeszélései, mozi, rádió, televízió, sajtó, iskolai tanulmányok, ismeretterjesztő előadások, történelmi könyvek, történelmi regények, elbeszélések, tankönyvek, ismeretterjesztő könyvek.

A jelen kutatás azt mutatja, hogy a történelem iránt az embereknek csak kis százaléka érdeklődik, ezek is gyakran csak egy-egy eseményre, egy-egy kor bizonyos részletére kíváncsiak. A történelmi tárgyú könyvek nem túlságosan népszerűek, sokszor csak akkor nyúlnak az emberek értük, ha a többi információforrás (mindenekelőtt a szóbeli közlés) már kiapadt.

A múlthoz fordulás sok esetben akkor lesz fontos, ha az egyén saját, közösségben betöltött helyzete ártértékelésére szorul, vagy a mai élet tökéletlenségeit akarja rekompenzálni. A történelem rekompenzáló szerepe a múlthoz fűződő kapcsolat idejét és formáját meghatározó sokirányú társadalompszichikai szükségletekkel kapcsolatos. A vizsgált személyeknél éppen az olvasmányélményektől független tényezők hatottak leginkább az érdeklődésre. Az ilyen igények kialakulásában a közvetlen környezetnek és különösen a családnak van jelentős szerepe. Sokakat éppen a családi környezet ösztönzött bizonyos történelmi események megvizsgálására, és arra is, hogy kérdéseikre a múltban keressék a választ. Megfigyelhető volt, hogy az emberek többsége a történelemből a jelenlegi társadalmi helyzete és szerepe szempontjából előnyös tényeket választotta ki, továbbá hogy az emberek nagy része a hivatalos történetírás által mostohán kezelt kérdések iránt érdeklődött inkább.

Az embereknek a múlttól alkotott elképzeléseire nagy hatást gyakorol a közösségi, szűkebben a családi hagyomány is. A múlt különféle beállításának elfogadására vagy elvetésére az emberek történelmi meggyőződése hat leginkább. Ezen a prizmán keresztül nézik a történelmi feldolgozásokat, értékelik a leírás hiányosságait, vagy az események feldolgozását.

A történelmi azonosulás érzése összetartó erő egy adott közösségben. A vizsgált személyek nagy részénél megfigyelhető, hogy a történelmet pozitív szemszögből nézik, sőt sokuk nézőpontja panegirikus, túlzottan dicsérő. (Mindez valószínűleg természetes reakció a közelmúlt történelemfelfogására, vagyis a sokszor hamis vagy túl negatív történelmi feldolgozásokra.)

Sokan a napló-műfajt kedvelik, ez közelebb áll a családtagokkal, ismerősökkel való beszélgetés formájához. A szépirodalmi feldolgozásokat azért szeretik, mert az ilyen típusú szövegekkel való kapcsolatnak gazdagabbak a hagyományai. A megkérdezettek

nagy része a régebbi írások módszereihez szokott hozzá, ezért nem szívesen olvassa az újabb történelmi témájú könyveket. Jobban megfelel nekik a történelmet hősiés stílusban bemutató, irodalmi leírás. Ezenkívül a történelmi lektúr szükségszerűen látványos stílusa is közkedveltebb. A múlt megismerésének forrásai nemcsak a könyvek lehetnek, hanem például – ahogy a vizsgálatból kiderült – a történelmi filmek is. Napjainkban, a tömegkommunikációs eszközök gyors fejlődése idején a hagyományos bemutatási formák már nem kizárólagosak, egyéb információforrásokkal együtt szerepelnek, hatnak.

A kutatás során többféle kérdéskört igyekeztek közelíteni egymáshoz, az eredmény egyelőre a diagnózis felállítása lett, a jövőben további megfigyeléseket kell elvégezni. A társadalom mindennapi történelmi ismereteit szisztematikusan kell vizsgálni és ehhez más szakterületek embereit is segítségül kell hívni. Földrajzi szempontból is bővíteni kell a kört, (a jelenlegi vizsgálat csak a nagyvárosokra terjedt ki), és a társadalmi rétegeket is jobban meg kell ismerni. A kapott eredményeket időnként össze kell hasonlítani, értékelni kell. Ilyen típusú kutatómunka nélkül nem lehet bővíteni a lengyel társadalom történelemfelfogásának megismerését, nem lehet alakítani azt. De a vizsgálat eredményeit a szakíróknak is figyelembe kell venniük.

MARTINOVITSNÉ KUTAS Ilona

ADAKOZNAK A SKÓTOK – Kódexvásárlásra. A skót Nemzeti Könyvtár felajánlásokat kért, hogy 550 000 fontért megvásárolhassa a Murthly Hours-t. A pompás kivitelű XIV. századi óráskönyv a legrégebb gael nyelvemlékek közé tartozik.

CABLIS, 1986. november

VISSZAADTA A VATIKÁNI KÖNYVTÁR a heidelbergi Egyetemi Könyvtárnak a hajdani Bibliotheca Palatina (a pfalzi fejedelmi könyvtár) 600 kötetét (értéküket több százmillió márkára becsülik). A 8000 kötetes könyvtárat a harmincéves háború idején, 1623-ban szállították Rómába az elfoglalt Heidelbergből.

DBI-Pressispiegel, 1986. július